

Sendt 5. mars 2026

Ansvar for skader forårsaket av avløpsanlegg

Miljødirektoratet viser til oppdragsbrev fra Klima- og miljødepartementet datert 30. juni 2025. I oppdraget er direktoratet for det første bedt om å beskrive den nåværende rettstilstanden for ansvar for skader forårsaket av avløpsanlegg. For det andre er vi bedt om å vurdere om det finnes forhold ved denne rettstilstanden som bør følges opp og/eller utredes nærmere.

Gjeldende rett er beskrevet i kapittel 1 under, og vår vurdering av om denne bør følges opp følger av kapittel 2.

1. Gjeldende rett

1.2 Innledning

Gjeldende rett for erstatningsansvaret for skader forårsaket av avløpsanlegg, er relativt utførlig behandlet i NOU 2015:16 *Overvann i byer og tettsteder*.¹ I det følgende vil vi begrense oss til å fremheve det vi anser som hovedtrekkene ved rettstilstanden. For en mer grundig redegjørelse av gjeldende rett viser vi til Overvannsutvalgets fremstilling.

Redegjørelsen i det videre vil være avgrenset til å gjelde erstatningsansvaret etter forurensningsloven § 24a og etter det ulovfestede objektive ansvaret. For en nærmere beskrivelse av hvilket erstatningsansvar som kan påløpe etter grannelova og vannressurslova, viser vi til NOU 2015:16 s. 206 og 207.

1.3 Ansvar etter forurensningsloven § 24a

For at erstatningsansvar skal kunne statueres etter norsk rett, må tre kumulative vilkår være oppfylt. For det første må det foreligge et rettslig grunnlag for ansvar (ansvarsgrunnlag), for det andre må det foreligge et økonomisk tap (skade) og for det tredje må det være årsakssammenheng mellom det økonomiske tapet (skaden) og ansvarsgrunnlaget.

De to hovedhensyn som begrunner erstatningsansvaret er *reparasjon*, ved at skadelidte skal stille som om skaden ikke skjedde, og *prevensjon*.

Skyldansvar er hovedregelen i norsk erstatningsrett, og gjelder i den utstrekning det ikke finnes spesielle ansvarsregler. Skyldansvaret innebærer at den som har opptrådt uaktsomt eller på andre måter uforsvarlig blir erstatningsansvarlig for skader han eller hun påfører andre. Den andre hovedformen for ansvarsgrunnlag i norsk rett er det objektive ansvaret – som gjelder uavhengig av skyld.

¹ Se s. 200 flg.

Forurensningsloven § 24a er et eksempel på en objektiv ansvarsregel, og lyder som følger:

«Anleggseieren er ansvarlig uten hensyn til skyld for skade som et avløpsanlegg volder fordi kapasiteten ikke strekker til eller fordi vedlikeholdet har vært utilstrekkelig. §§ 57-61 gjelder tilsvarende.»

Forurensningsloven § 24a kom inn i loven i 2000 og trådte i kraft 1. januar 2001. Bestemmelsen avløste, videreførte og til dels utvidet dagjeldende regler om objektivt ansvar for kloakkledninger etter vassdragsloven av 1940.²

Det objektive erstatningsansvaret etter forurensningsloven § 24a er først og fremst begrunnet i hensynet til en rimelig risikoplassering, anleggseierens mulighet for pulverisering og prevensjonsbetraktninger, jf. bl.a. Rt. 2014 s. 656 avsnitt 24. Ansvarsplasseringen etter bestemmelsen kan dessuten sies å inngå i en «[...] balansert modell for drift av avløpsanlegg», jf. Rt. 2011 s. 1304 avsnitt 35.

Forurensningsloven § 24a gjelder skade som «avløpsanlegg» volder. Begrepet «avløpsanlegg» er legaldefinert i forurensningsloven § 21 som «anlegg som er etablert for transport og behandling av avløpsvann.»³ Definisjonen omfatter følgelig alle typer anlegg for avløpsvann, uavhengig av om avløpsvannet er forurenset eller ikke, om det går i lukket ledning eller åpen løsning, og uavhengig av om det ledes i fellessystemer eller i separate systemer.⁴ Høyesterett har avklart at også «rister, kummer og stikkrenner» i utgangspunktet omfattes av avløpsanleggsdefinisjonen, og følgelig også av erstatningsregelen i § 24a, jf. Rt. 2012 s. 820 avsnitt 30.

Etter forarbeidene skal forurensningsloven § 24a dekke alle slags skadevirkninger, både fukt og forurensningsskader.⁵

Ansvaret etter forurensningsloven § 24a er som nevnt rent objektivt, ved at det etter sin ordlyd gjelder «uten hensyn til skyld.» Bestemmelsen stiller imidlertid krav om *skadeårsak*. For at regelen skal komme til anvendelse, må skaden enten skyldes «utilstrekkelig vedlikehold» eller at «kapasiteten ikke strekker til.» Felles for begge disse skadeårsakene er at de er forårsaket av avløpsanleggets sviktende evne til å lede bort vann.⁶

² Se NOU 1994:12 punkt 18.3.

³ At anlegget må være «etablert» for behandling og transport av avløpsvann er et nytt tillegg i definisjonen vedtatt med virkning fra 1. januar 2026. Etter forarbeidene innebærer denne presiseringen at overvannsanlegg, herunder åpne anlegg, kun vil omfattes av definisjonen av avløpsanlegg dersom det enkelte anlegg særskilt er etablert for å samle opp og avlede (transportere) og eventuelt behandle overvann. Naturlige fordrøyningsområder og avrenningsveier for overvann, herunder gressplen og vassdrag, vil dermed i utgangspunktet falle utenfor definisjonen. Anlegg som primært er etablert for andre formål enn transport og behandling av avløpsvann (herunder overvann), for eksempel veitrafikk eller bymiljø, vil også i utgangspunktet falle utenfor definisjonen, jf. Prop. 64 L (2024-2025) s. 47, og dermed også i utgangspunktet utenfor ansvarsregelen i forurensningsloven § 24a.

⁴ Jf. NOU 2015:16 s. 203 med videre henvisninger

⁵ Se Ot. prp. nr. 39 (1998-1999) s. 374 flg.

⁶ Jf. NOU 2015:16 s. 203 med videre henvisninger.

De bakenforliggende årsakene til at et avløpsanlegg enten har hatt utilstrekkelig kapasitet og/eller at det har vært utilstrekkelig vedlikeholdt, er i utgangspunktet uten betydning for ansvaret etter forurensningsloven § 24a. De bakenforliggende årsakene til skaden kan imidlertid etter omstendighetene gjøre det aktuelt å fritta anleggseieren for ansvar etter den ulovfestede læren om force-majeure, eller å lempe på ansvaret etter skadeserstatningsloven § 5-2.⁷

1.3.1 Særlig om adgangen til å fraskrive seg ansvaret

Som eier av avløpsanlegg fraskriver kommunen seg ofte (deler av) det objektive ansvaret i forurensningsloven § 24a i sine abonnementsvilkår. Høyesterett har lagt til grunn at forurensningsloven § 24a er fravikelig, og at kommunen har anledning til å gjøre dette. Kommunens adgang til å fraskrive seg ansvaret etter forurensningsloven § 24a er utførlig beskrevet i NOU 2015:16 pkt. 19.2.3. Her beskrives hovedpunktene.

Saken Rt. 2007 s. 431 (Stavanger) gjaldt krav om erstatning for vannskade på en bolig etter et tilbakeslag i en kommunal avløpsledning. Tilbakeslaget skjedde som følge av et kraftig regnvær som avløpsledningen hadde ikke kapasitet til å håndtere. Høyesterett kom til at kommunens ansvarsfraskrivelse i abonnementsvilkårene førte til at kommunen var uten ansvar i saken. Ved vurderingen av om ansvarsfraskrivelsen var lovlig, la Høyesterett særlig vekt på at forarbeidene til forurensningsloven § 24a talte for at bestemmelsen var fravikelig⁸, og at også huseieren i saken – som øvrige huseiere i kommunen – måtte være klar over at det fantes kommunale bestemmelser om bruk av kommunale avløpsledninger.

Saken Rt. 2011 s. 1304 (Alta) gjaldt krav om erstatning for skader forårsaket av en propp i en kommunal avløpsledning. Proppdannelsen skyldtes utilstrekkelig vedlikehold, og spørsmålet for Høyesterett var om kommunen hadde fraskrevet seg dette ansvaret i sine abonnementsvilkår. Høyesteretts flertall (dissens 3-2) kom til at kommunen ikke kunne fri seg fra slikt ansvar i abonnementsvilkårene. Flertallet la til grunn at prejudikatsvirkningen av Stavanger-dommen omtalt over begrenser seg til å gjelde fraskrivelse av ansvar forårsaket av at avløpsnettet ikke er dimensjonert til å ta imot uvanlig store nedbørsmengder. Under henvisning til lovgivers bevisste overveielser om plassering av skade gjennom vedtagelsen av forurensningsloven § 24a, samt andre reelle grunner, la flertallet til grunn kommunen ikke kunne fraskrive seg ansvaret for skader som skyldes utilstrekkelig vedlikehold. Mindretallet på sin side la til grunn at utfallet i Stavanger-dommen måtte medføre at kommunen hadde anledning til å fri seg også fra skader som skyldes utilstrekkelig vedlikehold.

⁷ Se for eksempel LB-2005-156780 der Lagmannsretten legger til grunn at det gjelder et ulovfestet unntak for force majeure også etter forurensningsloven § 24a. I den aktuelle saken hadde en ekstraordinær regn- og flomhendelse oversvømmet avløpsnettet, noe som førte til tilbakeslag og vannskader i flere kjellere.

⁸ Forarbeidene omtaler ikke spørsmålet om § 24 a skal kunne fravikes. Tidligere regulering i vassdragsloven ble forstått slik at ansvaret kunne fravikes, og ved vurderingen av om ansvarsfraskrivelsen i denne saken var lovlig, la Høyesterett særlig vekt på at hvis meningen hadde vært å endre dette, måtte forarbeidene tatt uttrykkelig stilling til om ny § 24 a skulle være ufravikelig.

I saken Rt. 2014 s. 656 (Molde) var et bolighus blitt skadet ved tilbakeslag fra det kommunale avløpsnett. Årsaken til tilbakeslaget var at en stor stein hadde kommet inn i anlegget, og spørsmålet var om kommunen som anleggseier kunne holdes ansvarlig. Det kunne ikke påvises at steinen hadde kommet inn i anlegget på grunn av utilstrekkelig vedlikehold, og forurensningsloven § 24a kom derfor ikke til anvendelse. Høyesterett kom imidlertid til at kommunen kunne holdes ansvarlig på ulovfestet objektive grunnlag. Et særspørsmål i saken var om kommunen hadde fraskrevet seg dette ansvaret i sine abonnementsvilkår. Innledningsvis ved vurderingen av dette spørsmålet oppsummerte Høyesterett rettstilstanden på følgende vis:

«Tilpasset en større variasjonsbredde i reglementsklausuler enn det Høyesterett hadde sin oppmerksomhet rettet mot i Stavanger-dommen og Alta-dommen, vil jeg anta at ansvarsfraskrivelser – avhengig av karakter og omfang – i det minste må ivareta tungtveiende saklige behov, og dessuten ikke må avskjære ansvar i en slik utstrekning at man i realiteten rokker ved den grunnleggende risikofordelingen som det objektive ansvaret er et uttrykk for. Vurderingene blir, vil jeg tro, i hovedsak de samme enten ansvaret er lovfestet eller ulovfestet.»⁹

Etter en konkret vurdering kom Høyesterett til at kommunens ansvarsfraskrivelse i saken stod seg. I vurderingen la Høyesterett særlig vekt på at den aktuelle ansvarsfraskrivelsen var klart avgrenset, og at den var enkel for eieren å forholde seg til.¹⁰

Direktoratet er ikke kjent med at det har skjedd noen nevneverdig utvikling i rettstilstanden etter at Rt. 2014 s. 656 ble avsagt, og legger til grunn at det siterte avsnittet rett over gir uttrykk for gjeldende rett hva gjelder kommunens adgang til å fraskrive seg sitt objektive erstatningsansvar i abonnementsvilkårene.

1.3.2 Særlig om bevisbyrde

Utgangspunktet i norsk erstatningsrett er at det er skadelidte som må bevise at den mulige skadevolderen faktisk har forårsaket skaden. For anleggseiers ansvar etter forurensningsloven § 24a gjelder det imidlertid en regel om omvendt bevisbyrde. Dette følger av forurensningsloven § 59 som gjelder tilsvarende for § 24a, jf. bestemmelsens siste pkt. Forurensningslovens § 59 første ledd lyder:

«Den som volder en forurensning som alene eller sammen med andre skadeårsaker kan ha forårsaket forurensningsskaden, regnes for å ha voldt skaden dersom det ikke blir godtgjort at en annen årsak er mer sannsynlig.»

Regelen innebærer at det er den potensielle skadevolderen som må bevise at en annen årsak er mer sannsynlig, dersom vedkommende skal fritas for ansvar.

⁹ Dommens avsnitt 46.

¹⁰ Konkret knyttet ansvarsfraskrivelsen seg til skader på boliger som ikke var godkjent av plan- og bygningsmyndigheten. Høyesterett påpeker blant annet at denne ansvarsfraskrivelsen gir huseieren et reelt valg: dersom han ønsker å sikre seg full erstatning ved en eventuell skade kan han sørge for å få bygningsmyndighetenes godkjenning – slik han allerede i utgangspunktet plikter til etter plan- og bygningsloven.

Før denne regelen om omvendt bevisbyrde kommer til anvendelse, må det imidlertid først konstateres at det har skjedd en forurensning, at det har oppstått en skade, og at den aktuelle forurensningen kan være egnet til å forårsake den typen skade som har inntruffet. For disse vurderingene gjelder de alminnelige bevisreglene, noe som innebærer at bevisbyrden her ligger hos skadelidte, jf. NOU 1982:19 s. 258. Dersom skadelidte kan påvise disse forholdene skal den aktuelle forurensningen – etter presumpsjonsregelen i § 59 – anses som årsaken til den påfølgende forurensningsskaden, med mindre forurenser kan sannsynliggjøre at en annen årsak er mer sannsynlig.

1.4 Ansvar etter det ulovfestede objektive ansvaret

Selv om ansvar ikke kan statueres etter forurensningslovens § 24a, for eksempel fordi skaden ikke kan tilbakeføres til mangler ved anleggets vedlikehold eller kapasitet, kan anleggseier allikevel bli ansvarlig etter det ulovfestede objektive erstatningsansvaret. Dette følger blant annet av Rt. 2014 s. 656 (Molde) omtalt over.¹¹

Det objektive erstatningsansvaret er utviklet gjennom rettspraksis fra siste halvdel av 1800-tallet, og går i korthet ut på at virksomheter som representerer en mer eller mindre kontinuerlig risiko for andre er ansvarlig for påregnelige skader fra virksomheten – uavhengig skyld. Ansvaret er dels begrunnet i grunnleggende rettferdighetsbetraktninger, og dels i at slike virksomheter har anledning til å pulverisere dette ansvaret som gjennom sine driftsomkostninger.

2. Er det forhold ved dagens rettstilstand som bør følges opp eller vurderes nærmere?

2.1 Innledning

Etter en gjennomgang av dagens rettstilstand, er det etter direktoratets syn fire forhold ved gjeldende rett som bør vurderes nærmere. Vi har særlig sett til og tatt utgangspunkt i overvannsutvalgets diskusjoner. Dissensene i utvalget på dette området illustrerer de kryssende hensynene som gjør seg gjeldende for erstatningsansvar for skader forårsaket av avløpsanlegg.

For det første bør det vurderes om det objektive erstatningsansvaret etter forurensningsloven § 24a fortsatt bør gjelde for skader forårsaket av overvannsanlegg. For det andre bør det vurderes om kommunen fortsatt bør ha anledning til å fraskrive seg sitt erstatningsansvar i abonnentsvilkårene, og for det tredje bør det vurderes om det (i stedet) bør lovfestes unntak fra erstatningsansvaret i forurensningsloven § 24a. For det fjerde bør det vurderes om presumpsjonsregelen i forurensningsloven § 59 fortsatt bør gjelde for alle skader omfattet av forurensningsloven § 24a.

¹¹ Høyesterett har også i flere andre saker gitt det ulovfestede objektive erstatningsansvaret anvendelse på skader forårsaket av avløpsanlegg, se for eksempel Rt. 1905 s. 715 og Rt. 1935 s. 218.

2.2 Erstatning for skader forårsaket av overvannsanlegg

Overvannsutvalget i NOU 2015:16 delte seg i flere fraksjoner ved spørsmålet om hvordan erstatningsansvaret for skader forårsaket av avløpsanlegg *bør* reguleres. Ett av spørsmålene det var delte meninger om, var om den objektive erstatningsregelen i forurensningsloven § 24a *bør* gjelde for skader forårsaket av overvannsanlegg – slik den gjør i dag.¹²

Et flertall på fem medlemmer anbefalte å videreføre gjeldende rett på dette punkt, med følgende begrunnelse:

«Medlemmene har vurdert om det er grunn til å oppstille særlige regler for avløpsvann som føres i åpne løsninger som samler opp eller avleder avløpsvann (herunder overvann jf. forurensningsloven § 21), som. f.eks. grøfter. Enten det er tale om åpne grøfter, fordrøyningsbasseng, etablerte flomveier eller andre åpne avløpsløsninger, representerer slike anlegg en stadig risiko for omgivelsene. Risikoen for skade som de åpne løsningene representerer vil i stor grad være avhengig av oppgraderinger og vedlikehold av anleggene. Det er derfor vanskelig å se at slike anlegg skal stå i en særstilling i forhold til avløpsvann i ledninger og lukkede grøfter. Dette er forhold som ligger under anleggseiers kontroll og som, etter disse medlemmenes syn, tilsier at det er anleggseieren som bør ha ansvar for skader.»¹³

Et mindretall bestående av tre medlemmer tok på den andre siden til orde for at skader fra overvannsanlegg *bør* unntas det objektive ansvaret, med følgende begrunnelse:

«Overvannsanlegg er vesensforskjellig fra spillvannsanlegg, både ved at de i stor grad skal etableres på overflaten, og at de ikke skal inneholde spillvann, herunder vann fra toaletter. Overvannsanlegg er ikke tilknyttet huseiers innvendige sanitærinstallasjoner og vil derfor ikke kunne føre til tilbakeslag av avløpsvann i kjellere. [...] Etter utvalgets øvrige forslag i denne utredningen, vil den ansvarlige for planlegging og etablering av et overvannsanlegg i mange tilfeller også være eier av det aktuelle anlegget, selv om det befinner seg i andres grunn [...] Medlemmene har valgt å legge vekt på at overvannsanlegg vanskelig kan sies å utgjøre en stadig og ekstraordinær risiko for skade og at det er vanskelig å finne argumenter for at det skal gjelde andre erstatningsregler for et overvannsanlegg enn for andre typer etablerte anlegg eller for vann som løper naturlig. Medlemmene mener det vil kunne motvirke etablering av nye overvannsanlegg, dersom den som planlegger og etablerer disse skal ha et utvidet erstatningsansvar for skader. [Medlemmene] foreslår derfor et alminnelig skyldansvar for skade forårsaket av overvannsanlegg.»¹⁴

Uenigheten mellom flertallet og mindretallet synes å bunne i et ulikt syn på i hvilken grad overvannsanlegg skiller seg fra andre avløpsanlegg. Flertallet synes å legge utslagsgivende vekt

¹² Som omtalt over under pkt. 1.3 gjelder forurensningslovens § 24a tilsvarende for overvannsanlegg gjennom definisjonen av avløpsanlegg i § 21.

¹³ NOU 2015:16 s. 212.

¹⁴ NOU 2015:16 s. 214. De to øvrige utvalgsmedlemmer tok i separate vota også til orde for at det *bør* gjelde et skyldansvar for skader forårsaket av overvannsanlegg.

på at også overvannsanlegg for det første representerer en *stadig risiko* for omgivelsene. For det andre vil *årsaken* til skader fra overvannsanlegg hovedsakelig skrive seg fra utilstrekkelig vedlikehold og/eller kapasitet, tilsvarende som for skader fra andre avløpsanlegg. Mindretallet på sin side legger til grunn at overvannsanlegg på en del sentrale punkter skiller seg vesentlig fra andre avløpsanlegg, og at det derfor er grunnlag for å regulere erstatningsansvaret for overvannsanlegg ulikt.

Selv om direktoratet kan være enig med flertallet i at overvannsanlegg normalt vil representere en (viss) risiko for omgivelse og at også skader fra overvannsanlegg hovedsakelig vil skyldes forhold som ligger under eierens kontroll, er vi allikevel enig med mindretallet i at overvannsanlegg på en del sentrale punkter skiller seg vesentlig fra andre avløpsanlegg. I tillegg til at overvannsanlegg naturligvis har en annen funksjon, skiller disse anleggene seg også ofte ut blant annet når det gjelder deres plassering og utforming, samt deres skadepotensial. Disse faktiske særtrekkene ved overvannsanlegg taler etter vårt syn for at det bør vurderes nærmere om det er grunnlag for å regulere erstatningsansvaret for skader forårsaket av overvannsanlegg annerledes enn skader forårsaket av andre avløpsanlegg.

Mindretallet i Overvannsutvalget vektlegger videre at et objektivt ansvar for skader fra overvannsanlegg kan føre til at færre ønsker å etablere slike anlegg. Hvorvidt dette rent faktisk er tilfellet, er nok vanskelig å verifisere empirisk – men etter vårt syn kan det i alle fall ikke utelukkes at regelen har en slik virkning pr. i dag. Som direktoratet har gitt uttrykk for flere ganger tidligere er det etter vår vurdering nødvendig med en bedre og mer effektiv overvannshåndtering i tiden fremover, for å møte de kommende utfordringene knyttet til blant annet klimaendringer og økt fortetting.¹⁵ Dersom overvannshåndteringen skal bli bedre og mer effektiv må det blant annet etableres flere overvannsanlegg. Dersom erstatningsregelen i forurensingsloven § 24a slik den er utformet i dag potensielt bidrar til å motvirke at dette skjer, utgjør dette etter vårt syn et viktig argument for at regelen bør vurderes nærmere.

Endelig er det med vedtagelsen av hjemlene til å pålegge private å gjøre overvannstiltak etter forurensningsloven § 22a og plan- og bygningsloven § 31-14 grunn til å tro at det fremover vil bli etablert flere private overvannsanlegg.¹⁶ Direktoratet legger til grunn at det i den forbindelse bør vurderes nærmere i hvilken grad det er rimelig og hensiktsmessig at private blir erstatningsansvarlig på objektivt grunnlag for skader forårsaket av overvannsanlegg de er pålagt å etablere for å ivareta felleskapets interesser.

På bakgrunn av det ovennevnte anbefaler direktoratet at erstatningsansvaret for skader forårsaket av overvannsanlegg bør utredes nærmere. Særlig bør det vurderes hvilket ansvarsgrunnlag som skal kreves for å statuere ansvar (objektivt eller skyldansvar.) Videre bør

¹⁵ Se eksempelvis direktoratets høringsnotat vist til rett over, pkt. 1.2.

¹⁶ Tilsvarende vil nok gjelde dersom direktoratets forslag om overvannsgebyr blir vedtatt, der det blant annet åpnes for gebyrfinansierte kommunale tilskudd til private overvannstiltak: [Nasjonal høring - forslag om å gi kommunene adgang til å etablere overvannsgebyr - miljodirektoratet.no](#).

det etter vårt syn blant annet også vurderes om ansvaret bør skille mellom private og kommunale anlegg.

Direktoratet vil gå ut ifra at man ved en slik utredning nok med fordel også bør se hen til hvilket erstatningsansvar som kan påløpe for overvannsskader etter øvrig regelverk.

2.3 Ansvarsfraskrivelse

Som redegjort for over under pkt. 1.3.1 har kommunen etter gjeldende rett anledning til å fraskrive seg (deler av) ansvaret etter forurensningsloven § 24a i sine abonnementsvilkår.

Både flertallsfraksjon på fem medlemmer og mindretallsfraksjon på tre medlemmer i Overvannsutvalget omtalt over, anbefalte at kommunen burde fratas denne muligheten til å fraskrive seg sitt ansvar. Flertallet begrunnet dette på følgende vis:

«Hensynet til en rimelig risikoplassering, anleggseiers muligheter for pulverisering av kostnader og prevensjonsbetraktninger, tilsier etter disse medlemmenes syn at det skal mye til før det gjøres unntak fra regelen i § 24a. Disse medlemmene er dessuten av den oppfatning at avtale er et lite egnet virkemiddel for å begrense ansvaret. De fleste abonnenter har plikt til å være tilknyttet et avløpsanlegg etter plan- og bygningslovens bestemmelser og da gir avtalekonstruksjonen liten mening.»¹⁷

Direktoratet slutter seg til disse utgangspunktene, og vurderer som utvalget at abonnementsvilkårene virker å være et lite egnet virkemiddel for å begrense kommunens ansvar. Abonnementsvilkårene fastsettes for det første ensidig av kommunen, uten at abonnenten har noen reell mulighet til å påvirke innholdet i disse. Som Høyesterett selv har uttrykt det, har abonnementsvilkårene mer karakter av å være ensidig fastsatte forskrifter enn reelle avtaler.¹⁸ Dette særtrekket alene gjør det etter vårt syn betenkelig at kommunen har anledning til å fri seg fra et lovbestemt ansvar med hjemmel i en slik avtalekonstruksjon. I tillegg til dette kommer også at abonnementsvilkårene ofte er utilgjengelige, og at mange abonnenter ikke kjenner til innholdet i disse i særlig grad. At dette er tilfellet, er blant annet lagt til grunn i forarbeidene til ny vass- og avløpsanleggslov som et argument for å lovfeste de sentrale bestemmelse i standard abonnementsvilkår.¹⁹

Direktoratet anbefaler på denne bakgrunn at det nærmere vurderes om kommunen fortsatt bør ha anledning til å fraskrive seg sitt erstatningsansvar i abonnementsvilkårene.

¹⁷ NOU 2015:16 s. 212.

¹⁸ Rt. 2011 s. 1304 avsnitt 26.

¹⁹ Se prp. 64 L (2024-2025) s 9. I Rt. 2007 s. 431 (Stavanger) vurderte riktignok Høyesterett dette annerledes, der retten uten videre la til grunn at huseiere i kommunen «måtte være klar over at det forelå kommunale bestemmelser om tilknytning til og bruk av offentlige avløpsledninger» (avsnitt 43.)

2.4 Unntak fra erstatningsansvaret

Både flertalls- og mindretallsfraksjonen i Overvannsutvalget tok til orde for at det bør inntas et lovbestemt unntak fra erstatningsansvaret i forurensningsloven § 24a for skader foranlediget av ekstraordinære nedbør- eller flomhendelser. Flertallet begrunnet dette som følger:

«Det er etter disse medlemmenes oppfatning ikke rimelig at anleggseier skal være forpliktet til å dimensjonere sine anlegg for ekstraordinære skadesituasjoner. Den enkelte abonnent kan ikke med rimelighet forvente at anleggene skal tåle ekstraordinære nedbør- eller flomhendelser. Det er nettopp for slike skadesituasjoner at dekning gjennom forsikring er best egnet.»²⁰

Direktoratet slutter seg til disse utgangspunktene, og anbefaler derfor at det vurderes nærmere om det burde inntas unntak fra erstatningsansvaret i forurensningsloven § 24a. Et behov for unntak direkte i loven vil naturligvis særlig oppstå dersom forurensningsloven § 24a skulle gjøres ufravikelig – som omtalt i forrige pkt.²¹

Direktoratet legger til grunn at det særlig bør vurderes om det skal inntas et unntak i loven for ekstraordinære nedbør- eller flomhendelser, slik utvalget anbefaler. Etter vårt syn kan det nok også være hensiktsmessig å vurdere om det kan foreligge unntaksbehov ut over dette.

2.5 Bevisbyrde

Som omtalt over i pkt. 1.3.2 over gjelder det en særlig regel om bevisbyrde ved forurensningsskader etter forurensningsloven § 59, som også gjelder for skader omfattet av forurensningsloven § 24a.

Overvannsutvalget delte seg i flere fraksjoner ved spørsmålet om denne presumsjonsregelen fortsatt bør gjelde fullt ut for skader omfattet av § 24a. Et flertall på fem medlemmer anbefalte å videreføre gjeldende rett, med følgende begrunnelse:

«Regelen om omvendt bevisbyrde i forurensningsloven § 59 innebærer at anleggseier som potensiell skadevolder må bevise at en annen årsak til en skade er mer sannsynlig for å unngå erstatningsansvar etter § 24a (presumsjonsregel). For anleggseier innebærer regelen noen utfordringer fordi det kan være vanskelig å bevise at en annen årsak er mer sannsynlig i etterkant av en hendelse som har forårsaket skade. Dette gjelder særlig når skadeårsaken er knyttet til anleggets kapasitet. Det er likevel slik at det er anleggseierne som sitter inne med de nødvendige opplysningene om sine anlegg og som derfor har best muligheter for å bringe de faktiske forhold på det rene og oppklare hva som har skjedd. Disse medlemmene mener dette er hensyn som fremdeles står sterkt og som tilsier at regelen om omvendt bevisbyrde for anleggseier bør videreføres.»²²

²⁰ NOU 2015:16 s. 212.

²¹ Unntaket for ekstraordinære nedbør- og flomhendelser ble av utvalget foreslått nettopp som et alternativ til ansvarsfraskrivelse i abonnementsvilkårene.

²² NOU 2015:16 s. 218.

Et mindretall på tre medlemmer anbefalte, slik direktoratet oppfatter det, at presumsjonsregelen fortsatt bør gjelde for skader forårsaket av utilstrekkelig vedlikehold av spillvannsledninger og fellesledninger for overvann og spillvann. Skader som skyldes manglende kapasitet burde imidlertid etter mindretallets oppfatning underlegges alminnelige bevisbyrderegler. Begrunnelsen for dette var som følger:

«Tilstoppinger som skyldes vaskekluter, bleier, røtter, fett i ledningen eller rene ledningsbrudd kan man ofte finne hvor har oppstått, fordi tilstoppingen ikke forsvinner av seg selv. Langt vanskeligere er det å avklare årsaksforholdet når det kommer store påslipp av overvann i forbindelse med skybrudd, fordi skadeårsaken forsvinner så snart regnskuren er passert. I slike tilfeller vil det som regel være mange skadetilfeller, slik at det er vanskelig for den kommunale anleggseieren å rykke ut samtidig til alle skadestedene for å kartlegge skadene. Samtidig vil den private som eier avløpsanlegget der skaden har oppstått normalt være på skadestedet og derfor ha størst forutsetninger for å dokumentere skaden og årsaken til denne. Dette tilsier etter medlemmenes syn at det er mest hensiktsmessig å legge ansvaret for å dokumentere hva som er årsaken til skaden på den som krever erstatning ved slike skadehendelser.»²³

Endelig anbefalte ett medlem at bevisregelen i forurensningsloven § 59 kun bør gjelde for skader forårsaket av anlegg som håndterer industrielt og sanitært avløpsvann, og ikke for skader fra overvannsanlegg, mens ett medlem anbefalte at forurensningsloven § 59 ikke burde gjelde overhodet for anleggseiers ansvar etter forurensningsloven § 24a.

Direktoratet legger til grunn at det ofte er vanskelig å dokumentere årsaksforholdet ved skader forårsaket av avløpsanlegg. Spørsmålet om hvem som bør ha bevisbyrden for at det (ikke) foreligger årsakssammenheng, er derfor av stor praktisk betydning.

Som dissensene i utvalget illustrerer, gjør en rekke ulike hensyn seg gjeldende ved dette spørsmålet – og direktoratet anbefaler derfor at det nærmere vurderes hvilke bevisbyrderegler som bør gjelde for skader forårsaket av avløpsanlegg. Særlig bør det nok vurderes, som både flertalls- og mindretallsfraksjonen i utvalget også er inne på, om presumsjonsregelen i forurensningsloven § 59 bør gjelde for skader som skyldes utilstrekkelig kapasitet ved anlegget. Sett i sammenheng med vår anbefaling i pkt. 2.2 over, er det nok også hensiktsmessig å vurdere hvorvidt presumsjonsregelen bør gjelde for skader forårsaket av overvannsanlegg.

²³ NOU 2015:16 s. 218.